

Ігор Павлович Білецький

кандидат філософських наук,
доцент кафедри теорії культури і філософії науки
Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна,
майдан Свободи 4, 61022, м. Харків, Україна,
<https://orcid.org/0000-0003-4995-7842>

КОНЦЕПТ ОПЕРАЦІЙНОЇ ІСТИНИ В КОНТЕКСТІ ПАРАДИГМ ЗАХІДНОЇ І СХІДНОЇ КУЛЬТУРИ І ФІЛОСОФІЇ

В статті пропонується ввести і проаналізувати концепт операційної істини, його можливості та перспективи в контексті парадигм західної і східної філософії. Ми визначаємо операційну ж істину, як таку, яка претендує не на відображення (чи інший спосіб репрезентації) реальності, а підштовхує до відповідного досвіду реальності чи принаймні мислення, тобто як таку, що являє певний стимул, поштовх до відповідного типу бачення. Як найбільш наочний приклад такої істини, ми пропонуємо настанову на не-мислення, досягнення стану бездумності в медитації, настанову, що означає насамперед стан сконцентрованості, в якому не-мислення є радше критерієм глибини концентрації під час медитативних сеансів, а не відмову від мислення як таку. Аналізуються також приклади того, як операційний момент проявляє себе в теоріях вільного ринку та homo economicus-a; а ще компаративіський аналіз операційної істини щодо теорій істини прагматичної та інструментальної та традиційного операціоналізму в епістемології.

Пропонується також проаналізувати, як операційна істина спрацьовує в індійській, китайській, античній, авраамічній та власне сциєнтистській парадигмах мислення, зокрема показується, як твердження християнської теології про те, що Бог створив світ і приписав йому закони функціонування (закони, які є законами природи) стає операційною істиною, на основі якої в подальшому розвиваються природничі науки. Показується також, як ідеї реінкарнації, сансари та звільнення стають операційною істиною для індійської парадигми, а ідея організмізму операційною істиною для пошуку загальної гармонії в китайській філософії, а також цінності агону-змагання базовою операційною істиною у давньогрецькій філософії.

Ключові слова: **операційна істина, прагматична істина, інструментальна істина, операціоналізм, медитація, вільний ринок, homo economicus, наука, теологія, індійська філософська парадигма, китайська філософська парадигма, антична філософська парадигма, авраамічна філософська парадигма, сциєнтистська парадигма.**

Як цитувати: Білецький, І., (2023). Концепт операційної істини в контексті парадигм західної і східної культури і філософії. *Вісник Харківського національного університету імені В.Н.Каразіна, серія «Теорія культури і філософія науки», (67), 41-47.* <https://doi.org/10.26565/2306-6687-2023-67-05>

In cites: Biletsky, I., (2023). The concept of operational truth in context of the western and eastern culture and philosophy paradigms. *The Journal of V. N. Karazin Kharkiv National University, Series "Theory of Culture and Philosophy of Science", (67), 41-47.* <https://doi.org/10.26565/2306-6687-2023-67-05> [In Ukrainian]

У даній статті я пропоную концепт операційної істини, її визначення, роль, яку вона відіграє в науці та різноманітних життєвих практиках, а також те, яким чином вона співвідноситься з так званими основоположними принципами в основах наукових теорій та уявленнях про очевидність в інших людських практиках. Концепт операційної істини відразу відсилає нас до так званого операціоналізму у визначенні наукових понять, але при цьому абсолютно не збігається з ним. Операціоналізм, засновником якого зазвичай називають Персі Бріджмена, передбачає, що наукові поняття мають визначатися через фізичні та нефізичні (за допомогою олівця на папері) операції чи дії, які необхідно виконати, щоб одержати відповідну фізичну величину. Так, наприклад, поняття маси в фізиці визначається або через другий закон Ньютона (т.зв. інерційна маса), або через закон всесвітнього тяжіння (гравітаційна маса). Бріджмен виходив з того, що, якщо якийсь поняття може бути задане за допомогою різних операцій, то це буде не одне, а декілька різних понять. Тобто гравітаційна та інерційна маси -

це принаймні різні поняття; те, що у фізиці вони прівнюються одна до одної, це вже інша справа, інша операція. Поняття та формули, які їх репрезентують, служать будівельними цеглинками, з яких вибудовується певна картина реальності, яка має відображати цю реальність подібно дзеркалу. Істина – це знання, що відповідає реальності, - стверджує т.зв. класична чи кореспондентна концепція істини [15]. Операційна ж істина, як ми її визначаємо, не претендує на відображення (чи інший спосіб репрезентації) реальності, а підштовхує до відповідного досвіду реальності чи принаймні мислення, тобто являє певний стимул, поштовх до відповідного типу бачення.

Наприклад, східні практики медитації (чи радше споглядання, щоб відрізнити їх від медитації, дослівно роздумів, у суто західній християнській традиції) направлені на досягнення стану бездумності (безмислія) [7, с. 39]. Бездумність досягається через концентрацію на певному обраному об'єкті (це може бути точка, спеціальний образ чи янтра, дихання, серцебиття, відповідні звуки чи мантри) – і якщо вдається утримувати бездумність упродовж довшого чи коротшого проміжку часу, то може статися просвітління (самадхі, саторі), тобто певний змінений стан свідомості, який у відповідних традиціях (буддизмі, індуїзмі) вважається вищим можливим станом свідомості взагалі. Тобто, для того, щоб стати Буддою (просвітленим), потрібно бути бездумним. Чи означає це повну бездумність, не думати взагалі, перетворившись на бездумного ідіота, як стверджують деякі психоаналітики? В жодному разі. Бездумність означає просто переривання потоку зайвих, неконтрольованих, несвідомих чи напівсвідомих думок, які лише відволікають від реальності та виснажують психічно [13, с. 39]. Бездумність тут означає насамперед концентрацію, стан сконцентрованості на чомусь одному, не відволікаючись. Тобто, концентрацію на тут і зараз, тому, чим займаєшся, де перебуваєш у цей момент. Практика медитації зовсім не веде до отупіння, як припускають люди невтаємничені в неї. Навпаки, вона, завдяки концентруванню, веде до розвитку і поглиблення свідомості та всіх закладених у ній здібностей. Медитація означає концентрацію на обраному об'єкті аж до такої міри (досягається через регулярні повтори), що суб'єкт і об'єкт свідомості ніби зливаються в одне, що й буде станом бездумності (оскільки процес думання, як він уявляється в сучасній західній психології та філософії, передбачає суб'єкт і об'єкт процесу) [13, с. 43-44]. Далі починається те, що західні й східні традиції звичайно називають містикією (а трансперсональна психологія зміненими станами свідомості).

Ключовий момент досягнення останніх – це регулярність медитативної практики. Для стимулювання ж останньої і говорять про необхідність безмислія. Тобто, ключовий момент – концентрація, бездумність же є лише критерієм, а операційна істина як стимул для медитативної практики.

Ще один приклад зі сфери релігії та духовних учень – релігійні заповіді «не убий», «не укради» тощо. Перша заповідь в авраамічних і не лише авраамічних релігіях є «не убий», вона проголошується абсолютним табу, яке тим не менш не є абсолютним. Убивство визнається все ж таки виправданим за певних обставин. І в буддизмі, і в індуїзмі, й у християнстві чи ісламі професія воїна (а воїн не може не вбивати за відповідних обставин) уважається благородною. Тобто, тут ми маємо табу і його трансгресію (в смислі Ж. Батая, коли трансгресія є порушенням табу без скасування самого табу). Порушення, однак, залишалось порушенням і потребувало чи то очищення, чи то спеціальних обрядів спокутування – наприклад, у середньовічній Візантії, воїни, що поверталися з війни (де вони захищали ту ж християнську віру) упродовж певного часу не допускалися до причастя.

Операційна істина, як ми її сформулювали, є близькою до істини прагматичної. В прагматизмі, напрямку, що виник на межі XIX – XX віків, стверджується, що істина – це знання, яке веде до досягнення поставленої цілі. Наприклад, В. Джеймс, один зі співзасновників прагматизму, стверджував, що є розумним вірити в Бога. Причому навіть незалежно від того, чи існує Бог насправді. Оскільки віра в Бога сама себе виправдовує: навіть, якщо Бога немає, то віруючий нічого не втрачає, а навпаки набуває – набуває т.зв. «моральні канікули», тобто переконаність, що все закінчиться найкращим можливим чином, переконаність, яка додає йому сили й збільшує його шанси на успіх [6, с. 43-60].

Якщо ж ідеться про наукове знання, то мета цього знання (теорії) полягає в тому, щоб пояснювати вже відомі факти та передбачати нові, ще не відкриті. Якщо теорія виконує цю функцію, то її можна вважати істиною, усе інше – це внутрішні, технічні подробиці. Інший співзасновник прагматизму, Ч.С. Пірс спирався на класичне розуміння істини (як

відповідності знання й реальності), прагматична ж концепція розглядалася ним як допоміжна: тобто теорія відображає дійсність, але якщо внаслідок абстрактного характеру неможливо говорити про безпосередню відповідність, то включається прагматичний підхід – і якщо теорія допомагає в досягненні цілі (поясненні та передбаченні фактів), то ми вважаємо, що вона відповідає дійсності. Проблема, однак, полягає в тому, що певна теорія може бути спроможною пояснити одні факти і неспроможною пояснити інші, а також, що одні й ті ж самі факти можуть з рівною вірогідністю пояснюватися за допомогою різних теорій, і відповідно, ми доходимо до висновку, що всі існуючі теорії є умовними і частковими істинами, істина ж абсолютна може бути лише як результат нескінченного дослідницького процесу, тобто є недосяжною [20].

В. Джеймс на відміну від Пірса пішов іншим шляхом. Він заявив, що єдина, спільна для всіх реальність (на уявлення про яку спирається класична концепція істини) є усього лише абстракцією, з якою ми ніколи не перетинаємося. Реальність-для-нас, тобто така, з якою ми маємо справу, це завжди взаємодія суб'єкта (тобто нас, нашої свідомості) та об'єкту. Суб'єктів багато, а отже реальність плюралістична, як і плюралістичною є істина [6, с. 61-70].

Паралелі між операційною та прагматичною істинами очевидні, але очевидні також і відмінності. Справа в тому, що обидві наведені версії прагматичної істини все ж таки передбачають певну репрезентацію реальності – чи то у формі часткової картинки (Ч. Пірс), чи то у формі моделі (В. Джеймс); операційна ж істина, як ми її сформулювала, нічого подібного не пропонує. Більшу подібність до операційної істини пропонує такий варіант прагматичної істини, як істина інструментальна (істина як інструмент пізнавального освоєння дійсності, безвідносно до вибудови будь-яких картинок реальності) [14]. Однак, тут також присутня певна відмінність, а саме: у випадку інструментальної істини дія або передуює, або принаймні відбувається одночасно з істиною як інструментом; у випадку ж операційної істини спочатку істина чи відповідне твердження, а потім дія (оскільки операційна істина сама є поштовхом до дії).

Чи може концепт операційної істини мати які-небудь перспективи в науці? Ми припускаємо, що відповідь може бути ствердною. Візьмемо для прикладу концепти «вільного ринку» та «homo economicus-a» в сучасній економічній теорії. Самі по собі вони очевидно не можуть претендувати на роль істин (оскільки є не знанням, інформацією про щось, а лише поняттями), але при цьому ці концепти нерозривно пов'язані з відповідними концепціями: вільний ринок із законом попиту і пропозиції (фактично вони визначаються один через одний, утворюючи свого роду логічне коло); а «homo economicus» із загальними уявленнями про функціонування капіталістичної економіки. Очевидно, що відповідні концепції можуть розглядатися як інструментальні істини, які дозволяють створити відповідні моделі оволодіння відповідними аспектами реальності. Але можна їх визнати також істинами операційними?

Справа в тому, що економічна реальність є не об'єктивною, як реальність фізична, а інтерсуб'єктивною. Тобто об'єкт і суб'єкт дослідження збігаються (принаймні частково), а результати дослідження процесу безпосередньо впливають на сам процес. Відповідно, коли сучасні економісти починають говорити про вільний ринок, то вони мають на увазі не просто відповідну абстракцію, а явно чи неявно пропагують усунення з ринку будь-яких неекономічних факторів його функціонування. Тобто, хоча й абсолютно вільний ринок є неможливим, але тим не менш слід намагатися наблизитися до чогось подібного, - стверджують представники неоліберальних економічних теорій. Аналогічно, коли вживають термін «homo economicus», то починають явну чи неявну пропаганду відповідного типу поведінки людини. Тобто, в даному випадку ми можемо говорити про відповідні операційні істини, що їх забезпечує інтерсуб'єктивний характер економічної теорії. Аналогічні речі можна знайти також у таких науках, як психологія і соціологія, що також відносяться до суб'єктивних та інтерсуб'єктивних аспектів реальності.

Очевидно також, що це перестає працювати у випадку наук про об'єктивну дійсність. Якщо ми візьмемо, наприклад, фізичне поняття ідеального газу, то на перший погляд усе виглядає так само, як і у випадку концептів вільного ринку та «homo economicus-a». В обох випадках ми маємо абстрактне поняття, утворене за допомогою методу ідеалізації, за допомогою якого ми в подальшому вибудовуємо відповідні моделі, але далі починаються відмінності. У випадку об'єктивної реальності суб'єкт і об'єкт чітко розділені і, відповідно,

результат дослідження не може впливати на сам процес. Однак, що таке об'єктивна реальність? Звідки беруться установки на неї?

Тут ми переходимо до другої частини нашого розгляду, а саме до питання про парадигми філософування, про які ми писали в наших попередніх роботах. П'ять парадигм світобачення і філософування наступні:

- Традиційна індійська (в основі якої уявлення про реінкарнацію, сансару чи колесо перероджень, яке є колесом страждання, та стремління звільнитись з цього колеса) [21];
- Традиційна китайська (на основі організмичного світобачення, яке розглядає всесвіт як єдиний організм, а кожна людина чи інша жива істота є ніби органом цього організму зі своїм місцем у ньому та відповідними функціями-обов'язками, своїм Дао (шляхом). Якщо кожен слідує своєму Дао, то в Піднебесній панують мир і злагода, якщо ж хтось відходить від нього, то починаються проблеми, і завдання філософії полягає в тому, щоб повернути таку особу до слідування своєму Дао) [16];
- Антична парадигма (яка так само, як і попередні мала насамперед практичний характер і пропонувала певний спосіб життя задля уникнення страждань та досягнення блаженства) [2];
- Авраамічна парадигма (парадигма авраамічних релігій – юдаїзму, християнства та ісламу з їх ідеями строгого монотеїзму, креаціонізму, фідейзму, авторитету священного писання);
- Сучасна сциєнтиська парадигма (що спирається на картину світу, яку дають природничі науки - звідки такі різні напрямки в рамках цієї парадигми, як, наприклад, позитивізм, який безпосередньо спирається на позитивні (природничі) науки, з іншої екзистенціалізм, який намагається представити буття людини перед лицем світу, бездушного і байдужого до всіх людських цінностей і устремлінь) [3].

Власне природничі науки в сучасному розумінні цього слова і сама ідея об'єктивної реальності, на яку вони спираються та яку вони описують, з'являються саме в рамках цієї останньої парадигми. Власне ідея об'єктивної реальності є первинною для цієї парадигми. Якщо ми слідуємо поясненням Маршалла Мак-Люена, то поява цієї ідеї на несвідомому рівні була породжена переходом від авдіотактильного до візуального типу сприйняття. Останній був викликаний винайденням книгодруку в XV столітті та широким розповсюдженням читання у новий час. У людини, яка багато читає, змінюється тип сприйняття з авдіотактильного на суто візуальний, однією з характерних ознак якого власне і стає обов'язковість суб'єкт-об'єктної дихотомії. Остання передбачає чітке розділення суб'єкта й об'єкту, останній, знаходячись на відстані від суб'єкту, стає незалежним від нього. Якщо ж усе сприйняття зорієнтоване саме на візуальні дані, то значить, уся реальність є об'єктивною і незалежною від свідомості суб'єкта. Суб'єктивне ж як протилежність об'єктивного починає сприйматися як щось ефемерне і насправді неіснуюче [10]. На свідомому ж рівні такий потяг до суб'єкт-об'єктної дихотомії та об'єктивності знаходить своє відображення у філософії та теології нового часу, згідно з якою, відштовхуючись від основоположних тверджень авраамічної парадигми, світ був створений Богом. Бог створив світ і людину, а отже людина і світ є автономними щодо одне одного – звідси розділення об'єктивного і суб'єктивного. Ще один момент – ідея законів природи. Для сучасних людей наявність законів у природі є чимось самоочевидним. Але лише для сучасних. Для китайців до XX століття ця ідея виглядала абсурдною, оскільки на їх думку закони могли існувати лише в людському суспільстві. У зв'язку з останнім можна згадати Імануїла Канта, який стверджував, що це наш розум приписує загальні закони світові явищ, описаному за допомогою категорій розсудку [8]. Хоча при цьому, в часи Канта (XVIII ст.) закони природи в Європі вже давно сприймалися як щось об'єктивне, тобто незалежне від людської волі. Саму ідею того, що природа підпорядкована певним загальним і регулярним закономірностям, слід шукати в християнській теології, а саме в уявленнях про те, що Бог створив світ, запустив його в дію, приписавши загальні закони його функціонуванню. Саме з цього виходив І. Ньютон, творець фізики як окремої науки в сучасному розумінні цього слова; він до речі займався також теологією і розглядав свої дослідження в галузі фізики частиною теологічних досліджень [17]. Таким чином ми можемо констатувати, що відповідні твердження теології стали операційною істиною для природничих наук.

В подальшому ж картина світу, яка розвинулася на основі результатів природничих досліджень протягом XIX століття, стає операційною істиною для формування самої

сциентистської парадигми мислення і світосприйняття. Власне природничі теорії не говорять нічого, окрім того, що вони говорять безпосередньо. Тобто того, що буде, якщо ми штовхнемо візочок з певною силою. Візочок пройде певну відстань і зупиниться, і його рух можна буде описати формулами класичної механіки. Нічого більше. Далі ж починаються екстраполяції, в результаті яких складається відповідна загальна картина реальності, в основі якої уявлення фізики, хімії, біології тощо. Свідомість, культура, людський світ – це лише пізніша і необов'язкова надбудова, Всесвіт може існувати й існує в більшій своїй частині без цього всього. Власне це і стає основою для світобачення сучасної сциентистської парадигми, а також приміром для такого напрямку, як екзистенціалізм, який розглядає самотність людського буття перед лицем байдужого Всесвіту.

Нарешті, ще декілька слів про індійські, китайську та античну парадигми філософування. Абсолютно очевидно, що головною операційною істиною для індійської парадигми є ідеї про реінкарнацію, сансару та звільнення від неї [21]. Саме ці ідеї задають загальний напрямок філософування (навіть для вчень, які їх заперечували) у пошуках шляхів звільнення. Аналогічно, як відповідні ідеї християнського богослів'я для мислення сциентистського.

Для китайської та античної парадигм ключовим моментом стає пошук гармонії та рівноваги, як способу уникнення страждань. Відмінність же між ними спричинена тим, що давньокитайське суспільство було клановим, а давньогрецьке полісним. У клановому китайському суспільстві розвивається відповідний тип культури, який передбачає чітке розрізнення відносин всередині своєї групи-клану і поза її/його межами: всередині потрібно підтримувати мир і злагоду, засуджується все, що може їх підірвати; за межами ж своєї групи все це перестає бути обов'язковим, хоча і не обов'язково відкидається. Звідси ідея екстраполювати внутрішню єдність назовні – на все суспільство чи навіть Всесвіт, звідси організмизм, який стає загальною операційною істиною для китайської парадигми з її афористичним характером, мистецтвом стратагем і т.п. [18]. В полісному ж суспільстві давньої Греції панував дух агону – чесного змагання між більш менш рівними громадянами полісу – звідси настанова на пріоритет раціональних аргументів і мислення, на логіку, риторіку, діалектику [1, с. 99] і т.п. Це всередині полісу. Назовні ж мінливий і небезпечний світ. Звідси пошуки шляхів виживання в цьому світі, уникнення страждань і досягнення щастя, що і стає ключовою операційною істиною для парадигми античної [18].

Підводячи підсумок, зазначимо, що концепт операційної істини знаходить цілу низку застосувань у філософії, гуманітарних науках та життєвих практиках, а його застосування відкриває багато цікавих перспектив. Істина – це те, у що я вірю (фідеїська концепція; те, чим істина є з перспективи психології), а віра, як говорив В. Джеймс, означає готовність діяти відповідним чином [12, с. 677]. Тут ми знову ж вбачаємо операційний момент чи операційну істину.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Адо П'єр. Філософія як спосіб життя / Переклад з французької О. Йосипенко. - Київ: Новий Акрополь, 2020. – 312 с.
2. Адо П'єр. Що таке антична філософія? / Переклад з французької С. Йосипенко. - Київ: Новий Акрополь, 2014. – 428 с.
3. Білецький І.П. Феномен науки в контексті парадигм філософування // Вісник Харківського національного університету ім. В.Н. Каразіна, Серія: Теорія культури та філософія науки – 2017, випуск 5. - с. 80-84.
4. Білик Ярослав Михайлович. СОЦІОКУЛЬТУРНИЙ АНАЛІЗ В СУЧАСНІЙ ФІЛОСОФІЇ НАУКИ // Вісник Харківського національного університету ім. В.Н. Каразіна, Серія: Теорія культури та філософія науки – 2020, випуск 61. - с. 97-102. DOI: <https://doi.org/10.26565/2306-6687-2020-61-11>
5. Горкгаймер Макс. Критика інструментального розуму / Переклад з німецької М.Д. Култаєвої. – Київ: ППС – 2002, 2006. – 282 с.
6. Джеймс Вільям. Прагматизм / Переклад українською мовою Павла Насади. - Київ: Альтернативи, 2000. – 144 с.
7. Індійська філософія // Під ред. Т.П. Кононенка. – Харків: Фоліо, 2019. – 142 с.
8. Кант Іммануїл. Критика чистого розуму / Переклад з німецької Ігоря Бурковського. – Київ: Юніверс, 2000. - 504 с.
9. Комаха Л. Г. НЕОБХІДНІСТЬ ЕПІСТЕМИ «АПРІОРНОГО» В АРГУМЕНТАХ

10. Мак-Люен Маршалл. Галактика Гутенберга: Становлення людини друкованої книги / Пер. з англ. А.А. Галушки, В.І. Постнікова. – Київ: Ніка-Центр, 2008. – 392 с.
11. Патнем Гіларі. Розум, істина й історія / Переклад і англ. О. Мокровольський. Київ: Альтернативи, 2003. – 232 с.
12. Рассел Бертран. Історія західної філософії / Пер. з англ. Ю. Лісняка, П. Тарашука. – Київ: Основи, 1995. – 759 с.
13. Судзукі Сюнрю. Свідомість дзен, свідомість початківця // перекл. з англ. Наталія Палій. – Київ: Основи, 2022. – 160 с.
14. Boyd Kenneth and Heney Diana. Peirce on Intuition, Instinct, & Common Sense / *European Journal of Pragmatism and American Philosophy*, IX-2 | 2017. – p. 7–30.
15. DAVID MARIAN. Theories of Truth / *HANDBOOK OF EPISTEMOLOGY* by ILKKA NIINILUOTO, MATTI SINTONEN, JAN WOLENSKI. - 2004 by Springer Science+Business Media Dordrecht Originally published by Kluwer Academic Publishers in 2004. – p. 331-414.
16. Fung Yu-lan. A Short History of Chinese Philosophy // New York, the Macmillan Company, 1958. – 368 p.
17. Hübner Kurt. Die Wahrheit des Mythos // 1985. In-8. Relié. Bon état, Couv. convenable, Dos satisfaisant, Intérieur frais. 465 pages.
18. Jullien François. Le Détour et l'accès : Stratégies du sens en Chine, en Grèce // Rayon : Philosophie Editeur : Le Livre de Poche Date de parution : 1997. – 378 p.
19. Krägeloh Christian U. Pragmatism And a-ontologicalism in A Science Of Behavior // *The Behavior Analyst Today* Volume 7, Number 3, 2006. – p. 325 – 334.
20. Potter Vincent G. Charles S. Peirce On Norms & Ideals // With a New Introduction by Stanley M. Harrison. FORDHAM UNIVERSITY PRESS, New York, 1997. – 542 p.
21. Radhakrishnan S. Indian Philosophy / New York, the Macmillan Company, 1923. V. 1 – 688 p., v.2 – 822 p.

Стаття надійшла до редакції 14.03.2023

Стаття рекомендована до друку 18.05.2023

Igor P. Biletsky, PhD in Philosophy, Associate Professor of the Department of Theory of Culture and Philosophy of Science V. N. Karazin Kharkiv National University, Svobody sq. 4, Kharkiv, 61022, Ukraine, <https://orcid.org/0000-0003-4995-7842>

THE CONCEPT OF OPERATIONAL TRUTH IN CONTEXT OF THE WESTERN AND EASTERN CULTURE AND PHILOSOPHY PARADIGMS

The article proposes to introduce and analyze the concept of operational truth, its possibilities and prospects in the context of the paradigms of Western and Eastern philosophy. We define operational truth as one that does not pretend to be a reflection (or another way of representation) of reality, but prompts to the corresponding experience of reality or at least thinking, that is, as one that represents a certain stimulus, an impetus to the corresponding type of vision. As the most vivid example of this truth, we offer the instruction for no-thinking, the attainment of a state of thoughtlessness in meditation, an instruction that means primarily a state of concentration, in which no-thinking is rather a criterion of the depth of concentration during meditative sessions, rather than the renunciation of thinking as such. Examples of how the operational moment manifests itself in the theories of the free market and homo economicus are also analyzed; and a comparative analysis of operational truth in relation to pragmatic and instrumental truth theories and traditional operationalism in epistemology.

It is also proposed to analyze how operational truth works in Indian, Chinese, Ancient, Abrahamic and Modern scientific paradigms of thinking, in particular it is shown how the statement of Christian theology that God created the world and attributed to it the laws of operation (laws that are the laws of nature) becomes operational truth, on the basis of which the natural sciences develop in the future. It's also shown how the ideas of reincarnation, samsara and liberation become an operational truth for the Indian paradigm, and the idea of organismism an operational truth for the search for universal harmony in Chinese philosophy, and the

value of agon-competition a basic operational truth in ancient Greek philosophy.

Keywords: **operational truth, pragmatic truth, instrumental truth, operationalism, meditation, free market, homo economicus, science, theology, Indian philosophical paradigm, Chinese philosophical paradigm, Ancient philosophical paradigm, Abrahamic philosophical paradigm, Modern scientific paradigm.**

REFERENCES

1. Ado Pierre. *Philosophy as a Way of Life* / Translated from French by O. Yosypenko. - Kyiv: Novy Akropolis, 2020. - 312 p. (In Ukrainian).
2. Ado Pierre. *What is Ancient Philosophy?* / Translated from French by S. Yosypenko. - Kyiv: Novy Akropolis, 2014. - 428 p. (In Ukrainian).
3. Biletskyi I.P. The Phenomenon of Science in the Context of Philosophical Paradigms // *Bulletin of V.N. Karazin Kharkiv National University, Series: Theory of Culture and Philosophy of Science* - 2017, issue 5. - p. 80-84. (In Ukrainian).
4. Bilyk Yaroslav Mykhailovych. SOCIOCULTURAL ANALYSIS IN CONTEMPORARY PHILOSOPHY OF SCIENCE // *Bulletin of V.N. Karazin Kharkiv National University, Series: Theory of Culture and Philosophy of Science* - 2020, issue 61. - p. 97-102. DOI: <https://doi.org/10.26565/2306-6687-2020-61-11> (In Ukrainian).
5. Gorkheimer Max. *Critique of Instrumental Reason* / Translated from German by M.D. Kultayeva. - Kyiv: PPS - 2002, 2006. - 282 p. (In Ukrainian).
6. James William. *Pragmatism* / Translated into Ukrainian by Pavlo Nasadi. - Kyiv: Alternatyvy, 2000. - 144 p. (In Ukrainian).
7. *Indian Philosophy* // Ed. by T.P. Kononenko. - Kharkiv: Folio, 2019. - 142 p. (In Ukrainian).
8. Kant Immanuel. *Critique of Pure Reason* / Translated from German by Igor Burkovsky. - Kyiv: Yunivers, 2000. - 504 p. (In Ukrainian).
9. Komakha L.H. NECESSITY OF THE "A PRIORI" EPISTEME IN THE ARGUMENTS OF "CONCEPTUAL PRAGMATISM" // *Poltava, Philosophical Horizons*, 201, № 35. - p. 112 - 121. (In Ukrainian).
10. McLuhan Marshall. *The Gutenberg Galaxy: The Making of Typographic Man* / Translated from English by A.A. Halushka, V.I. Postnikov. - Kyiv: Nika-Tsentr, 2008. - 392 p. (In Ukrainian).
11. Patnam Hillary. *Mind, Truth, and History* / Translated from English by O. Mokrovolsky. Kyiv: Alternatyvy, 2003. - 232 p. (In Ukrainian).
12. Russell Bertrand. *History of Western Philosophy* / Translated from English by Yu. Lisnyak, P. Taraschuk. - Kyiv: Osnovy, 1995. - 759 p. (In Ukrainian).
13. Suzuki Shunryu. *Zen Mind, Beginner's Mind* // Translated from English by Natalia Paliy. - Kyiv: Osnovy, 2022. - 160 p. (In Ukrainian).
14. Boyd Kenneth and Heney Diana. Peirce on Intuition, Instinct, & Common Sense / *European Journal of Pragmatism and American Philosophy*, IX-2 | 2017. – p. 7–30. (In English).
15. DAVID MARIAN. *Theories of Truth* / *HANDBOOK OF EPISTEMOLOGY* by ILKKA NIINILUOTO, MATTI SINTONEN, JAN WOLENSKI. - 2004 by Springer Science+Business Media Dordrecht Originally published by Kluwer Academic Publishers in 2004. – p. 331-414. (In English).
16. Fung Yu-lan. *A Short History of Chinese Philosophy* // New York, the Macmillan Company, 1958. – 368 p. (In English).
17. Hübner Kurt. *Die Wahrheit des Mythos* // 1985. In-8. Relié. Bon état, Couv. convenable, Dos satisfaisant, Intérieur frais. 465 pages. (in German).
18. Jullien François. *Le Détour et l'accès : Stratégies du sens en Chine, en Grèce* // Rayon : Philosophie Editeur : Le Livre de Poche Date de parution : 1997. – 378 p. (In French)
19. Krägeloh Christian U. Pragmatism And a-ontologicalism in A Science Of Behavior // *The Behavior Analyst Today* Volume 7, Number 3, 2006. – p. 325 – 334. (In English).
20. Potter Vincent G. Charles S. Peirce On Norms & Ideals // With a New Introduction by Stanley M. Harrison. FORDHAM UNIVERSITY PRESS, New York, 1997. – 542 p. (In English).
21. Radhakrishnan S. *Indian Philosophy* / New York, the Macmillan Company, 1923. V. 1 – 688 p., v.2 – 822 p. (In English).

The article was received by the editors 14.03.2023

The article is recommended for printing 18.05.2023